

فنون و نظریه‌های خانواده‌درمانی

با رویکرد اسلامی

نویسنده

دکتر سید مهدی حسینی (بیرجندی)

(عضو هیئت علمی و انجمن بین‌المللی مشاوره)

ویراستاری: گروه علمی رسد

تهران - ۱۳۹۸

حسینی، سیدمهدی، ۱۳۱۲ -

فنون و نظریه‌های خانواده‌درمانی با رویکرد اسلامی / نویسنده سیدمهدی حسینی (بیر)، پیراستای گروه علمی رشد.

مشخصات نشر: تهران: آثار پندار، ۱۳۹۸. مشخصات ظاهری: ۲۴۰ ص

شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۹۶۱۵۲-۰۰-۱ وضعیت فهرست‌نویسی: فپا

موضوع: روان‌درمانی خانواده -- جنبه‌های مذهبی -- اسلامی (Family psychotherapy - Religious aspects - Islam)

موضوع: خانواده‌ها -- جنبه‌های مذهبی -- اسلام (Families - Religious aspects - Islam)

موضوع: زناشویی -- ارتباط -- جنبه‌های مذهبی -- اسلام (Communication in marriage - Religious aspects - Islam)

(Islam)

رده‌بندی کنگره: BP۲۳۲/۶۵

شناسه افزوده: انتشارات آثار پندار

شماره کتابشناسی ملی: ۵۸۹۷۰۹۲

رده‌بندی دیویی: ۲۹۷/۴۸۵

حق چاپ محفوظ است

بایاید به حقوق دیگران احترام بگذاریم

دوست عزیز، این کتاب حاصل دسترنج چندین ساله نویسنده، مترجم و ناشر آن است. تکتیر و فروش آن به هر شکلی بدون اجازه از پدیدآورنده کاری غیراخلاقی، غیرقانونی و غیرشرعی و کسب درآمد از دسترنج دیگران است، نتیجه این عمل نادرست، موجب رواج بی‌اعتمادی در جامعه و بروز پیامدهای ناگوار در زندگی و محیطی ناسالم برای خود و فرزندانمان می‌گردد.

نظریه‌های خانواده‌درمانی با رویکرد اسلامی

نویسنده

دکتر سید مهدی حسینی (بیرجندی)

(عضو هیئت علمی و بن‌ن بین‌المللی مشاوره)

ویراستاری: گروه علمی رشد

چاپ اول، زمستان ۱۳۹۸ - شمارگان ۵۰۰ نسخه

چاپ و صحافی: آرمانسا

آدرس ناشر: انتهای خیابان پیروزی، خیابان دهم نیروهوایی، نبش ۱۰/۳۰، شماره ۴۳، واحد ۹
مرکز پخش (فروشگاه رشد): میدان انقلاب، روبروی سینما بهمن، خیابان منیری جاوید، شماره ۷۲
تلفن: ۶۶۴۱۰۲۶۲، ۶۶۴۹۸۳۸۶، ۶۶۴۹۷۱۸۱

تهران - ۱۳۹۸

فهرست

۱۱.....	پیش‌گفتار.....
۱۵.....	فصل اول: اصول و مبانی خانواده‌درمانی به رویکرد اسلامی.....
۱۵.....	اهداف خانواده‌درمانی.....
۱۶.....	تعریف مشاور و روان‌درمانگر خانواده.....
۱۷.....	اصول خانواده‌درمانی.....
۲۱.....	شرایط مشاور خانواده.....
۲۱.....	شرایط ایجابی.....
۲۵.....	شرایط سلبی.....
۲۷.....	تلاش برای معاش خانواده.....
۲۷.....	شوهر تأمین‌کنندهٔ نفقه و هزینهٔ زندگی.....
۲۹.....	مشاوره دربارهٔ تأمین‌کنندهٔ نفقه و هزینهٔ زندگی.....
۳۰.....	اجر معنوی و فضیلت تلاش برای خانواده.....
۳۳.....	مشاوره دربارهٔ اجر معنوی و فضیلت تلاش برای خانواده.....
۳۴.....	اولویت خانواده در انفاق.....
۳۵.....	مشاوره دربارهٔ اولویت خانواده در انفاق.....
۳۷.....	گشاده‌دستی برای خانواده.....
۳۸.....	مشاوره دربارهٔ گشاده‌دستی برای خانواده.....

۳۹	رعایت توازن در هزینه و درآمد خانواده.....
۴۰	مشاوره در رعایت توازن در هزینه و درآمد خانواده.....
۴۳	فصل دوم: رویکرد اسلامی در نظریه‌های تخصصی خانواده‌درمانی.....
۴۴	رویکرد اسلامی در نظریه روان‌پویایی.....
۴۵	رویکرد اسلامی به نظریه آدلر.....
۴۹	کاربرد نظرات آدلر با رویکرد اسلامی در مشاوره خانواده.....
۵۰	رویکرد اسلامی در نظریه بوئن.....
۵۱	رویکرد اسلامی در نظریه تجربه‌نگر انسان‌گرا.....
۵۳	رویکرد اسلامی در نظریه خانواده‌درمانی ساختاری.....
۵۴	رویکرد اسلامی در نظریه خانواده‌درمانی سیستمی میلان.....
۵۷	رویکرد اسلامی در نظریه خانواده‌درمانی رفتاری.....
۵۸	رویکرد اسلامی در شناخت‌درمانی خانواده.....
۵۹	رویکرد اسلامی در مشاوره درمان فمینیستی.....
۶۱	رویکرد اسلامی در خانواده‌درمانی انتراکی.....
۶۱	رویکرد اسلامی در نظریه‌های خانواده‌درمانی.....
۶۳	فصل سوم: فنون درمانی خانواده‌درمانی با رویکرد اسلامی.....
۶۵	فنون خانواده‌درمانی.....
۶۵	۱. صبر و حوصله.....
۶۵	۲. تحمل متقابل.....
۶۶	۳. مدارا.....
۶۷	۴. چشمپوشی و تغافل.....
۶۷	۵. عفو و گذشت.....
۶۹	۶. عذرخواهی و پذیرش عذر.....
۶۹	۷. نفی دخالت.....
۷۰	۸. مشاوره خانواده.....
۷۱	۹. سازش.....
۷۱	۱۰. مجادله.....
۷۲	۱۱. گفت‌وگو و مذاکره.....
۷۲	۱۲. فن جبران.....
۷۳	۱۳. اجماع.....
۷۴	کاربرد فنون درمانی خانواده در مشاوره.....
۷۹	فنون درمانی مبتنی بر اعتقادات اسلامی.....

۸۰	۱. ایمان
۸۱	۲. تسلیم و رضا
۸۲	۳. توبه درمانی
۸۳	۴. توکل درمانی
۸۵	۵. ذکر درمانی
۸۵	۶. توسل درمانی
۸۶	۷. له رحم
۸۸	۸. حکمت و داوری
۸۸	۹. آرایش الهی
۸۹	۱۰. دعا در شی
۹۰	کاربرد فنون مشاوره بر اعتقادات اسلامی در مشاوره
۹۵	فصل چهارم: فنون تدریس خانواده با رویکرد اسلامی
۹۶	فنون رفتاری
۱۰۰	مشاوره در رابطه با فنون رفتاری
۱۰۳	فنون اخلاقی
۱۰۵	مشاوره درباره فنون اخلاقی
۱۰۷	فنون عاطفی
۱۱۱	مشاوره درباره فنون عاطفی
۱۱۳	فنون توافقی
۱۱۵	مشاوره درباره فنون توافقی
۱۱۷	دعا و تفویض
۱۱۸	مشاوره خانواده در رابطه با دعا و تفویض
۱۲۰	محبت و مهربانی در خانواده
۱۲۷	فصل پنجم: روابط جنسی زن و شوهر با رویکرد اسلامی
۱۲۸	ارتقای سطح رغبت در آمیزش
۱۲۹	مشاوره در زمینه ارتقای سطح رغبت در آمیزش
۱۳۱	تأمین نیاز جنسی زن توسط شوهر
۱۳۳	مشاوره درباره تأمین نیاز جنسی زن توسط شوهر
۱۳۵	تأمین نیاز جنسی شوهر توسط زن
۱۳۷	مشاوره درباره تأمین نیاز جنسی شوهر توسط زن
۱۳۹	فنون و اهمیت آماده سازی در آمیزش
۱۴۲	مشاوره درباره فنون آماده سازی در آمیزش

۱۴۳	نکات لازم‌الرعايه در آمیزش.....
۱۴۶	مشاوره درباره نکات لازم‌الرعايه در آمیزش.....
۱۴۸	موارد انحرافی و اجتنابی در امور جنسی.....
۱۴۸	موارد انحرافی در امور جنسی.....
۱۴۹	موارد اجتنابی در آمیزش.....
۱۵۰	مشاوره در زمینه موارد انحرافی و اجتنابی در امور جنسی.....
۱۵۳	فصل ششم: وظایف زن و شوهر و نقش عفاف در خانواده.....
۱۵۳	الف) وظایف زن و شوهر.....
۱۵۳	وظایف مشترک.....
۱۶۰	مشاوره درباره وظایف مشترک زن و شوهر.....
۱۶۴	وظایف اختصاصی مرد به زن.....
۱۶۸	مشاوره راه به وظایف اختصاصی مرد به زن.....
۱۷۰	وظایف اختصاصی زن درباره مرد.....
۱۷۴	مشاوره درباره وظایف اختصاصی زن به مرد.....
۱۷۶	نقش زن و عفاف در خانواده.....
۱۷۶	حجاب و حدود پوشش زنان.....
۱۷۸	مشاوره درباره حجاب و پوشش زنان.....
۱۸۰	زن از نگاه معصومان (ع).....
۱۸۲	زنان ناسازگار.....
۱۸۴	مشاوره خانواده با توجه به جایگاه زن از نگاه معصومان.....
۱۸۶	نقض عفاف خط قرمز اسلام.....
۱۸۸	مشاوره در حفظ عفاف.....
۱۹۱	فصل هفتم: آسیب‌ها، سیئات اخلاقی و طلاق در خانواده.....
۱۹۱	الف) سیئات اخلاقی در خانواده.....
۱۹۱	۱. زنا و دوست پنهانی گرفتن.....
۱۹۲	۲. اتهام.....
۱۹۳	۳. مایوس از خدا.....
۱۹۳	۴. سوءظن و تجسس.....
۱۹۴	۵. خشم.....
۱۹۵	۶. تمسخر و القاب زشت.....
۱۹۵	۷. چشم‌چرانی.....
۱۹۷	۸. بی‌بندوباری.....

۱۹۹	۹. دورویی.....
۲۰۰	۱۰. حسادت.....
۲۰۰	۱۱. کینه‌توزی.....
۲۰۱	۱۲. بی‌حیایی.....
۲۰۱	۱۳. دروغ‌گویی.....
۲۰۲	۱۴. لجاجت.....
۲۰۲	۱۵. تلی و تکاهل.....
۲۰۲	۱۶. جوس و اخمو.....
۲۰۳	۱۷. خود راضی بودن.....
۲۰۳	۱۸. تکبر و خردپسندی.....
۲۰۴	مشاوره دربارهٔ سنت اخلاقی.....
۲۰۷	ب) آسیب‌های خانواده.....
۲۱۱	- آسیب‌های خانواده از سوی شوهر.....
۲۱۲	مفهوم غیرت و غیرت‌ورری.....
۲۱۳	بی‌غیرت و دیوث از دیدگاه اسلام.....
۲۱۴	مشاوره دربارهٔ آسیب‌های خانواده از سوی شوهر.....
۲۱۸	- آسیب‌های خانواده از سوی زن.....
۲۲۴	مشاوره در زمینهٔ آسیب‌های خانواده از سوی زن.....
۲۲۸	ج) مشاوره و انواع طلاق.....
۲۳۲	۱. انواع طلاق.....
۲۲۹	طلاق رجعی و تفاوت آن با طلاق مبارات و خلع.....
۲۲۹	۲. روش بررسی ضرورت طلاق.....
۲۳۰	۳. طلاق مبعوض‌ترین چیز.....
۲۳۰	۴. طلاق به قصد تعیش.....
۲۳۱	۵. طلاق سهل است و ممتنع.....
۲۳۲	۶. پرهیز از ستم به زنان در طلاق.....
۲۳۳	۷. فرصت برگشت پس از طلاق.....
۲۳۴	مشاوره طلاق.....
۲۳۷	منابع.....
۲۳۹	سوابق علمی و پژوهشی نویسنده.....

پیش‌فتار

تحولات اجتماعی در کشور موجب دگرگونی در فرایند ازدواج و مسائل خانواده شده و در نهایت شرایطی ایجاد شده است که روزه‌روز بر آمار طلاق افزوده می‌شود. عواملی که موجب اختلافات خانوادگی و در نهایت به طلاق منجر می‌شوند، متعدّدند که عامل اصلی آن انحراف از دستورات و احکام اسلامی در این زمینه است. در دیدگاه اسلامی ازدواج با سهولت و بدون تشریفات پر هزینه و مهریه‌های سنگین توصیه می‌شود و بیشتر مشکلات روابط در خانواده با اخلاق اسلامی، گذشت، بردباری، گفتگو، مدارا، تغافل و، چشمپوشی، سازش و ... حل و فصل می‌شود و مشکلاتی از قبیل مشکلات مالی، بیکاری، حوادث و ... با توکل و اعتماد و تفویض امور به خداوند، تسلیم و رضا، تحمل و با درایت و تلاش و با پشتوانه الهی رفع می‌شود. فاصله گرفتن از فرهنگ اسلامی مشکلاتی را به وجود آورده است که جز با مراجعه و برگشت به حاکمیت فرهنگ قرآن و اهل بیت (ع) در امور مربوط به ازدواج و خانواده میسر نیست. برای این منظور اول باید

دستورات و احکام اسلامی در مورد خانواده مطرح و درباره آن بحث و بررسی و به‌منزله واجب عینی به کلیه جوانان آموزش داده شود. دانستن و به کار بستن آن‌ها برای هر فردی که پا به دایره ازدواج و تشکیل خانواده می‌گذارد، ضروری است.

اسلام در باب ازدواج و خانواده آیات و احادیث زیادی دارد و شاید بیشترین تأکید در مسائل فقهی، درباره ازدواج و خانواده است. خانواده مهد پرورش کودکانی است که فردای جامعه اسلامی را می‌سازند. در خانواده‌ای که ناسازگاری و برخوردهای لفظی و فیزیکی حاکم است، فرد مسلمان تربیت نمی‌شود. محیط خانوادگی سرشار از صمیمیت با فضایی ادنی است که فرزند مهذب و مفید به جامعه تحویل می‌دهد. اینجاست که موضوع خانواده‌درمانی با رویکرد اسلامی اهمیت می‌یابد.

کتاب حاضر از لحاظ پیشگیری و درمان مسائل مربوط به خانواده با رویکرد اسلامی دارای ویژگی‌های زیر است:

- آیات و احادیث در زمینه‌های مختلف مربوط به خانواده جمع‌آوری و بر اساس موضوع، فصل‌بندی و درباره آن بحث و بررسی شده و در پایان هر قسمت نظر مشاور و فرایند مشاوره راجع به مطالب مربوط بیان شده است.
- رویکرد اسلامی در هر یک از نظریه‌های تخصصی خانواده مطرح و همپوشی و تفاوت‌ها با استناد به آیات و احادیث ارائه شده است.
- اصول و نظریه‌های خانواده‌درمانی مستند به آیات و احادیث تدوین و کاربرد آن‌ها مشخص و با دیدگاه تخصصی ارائه شده است.
- در مقایسه تطبیقی رویکرد اسلامی با رویکردهای تخصصی خانواده‌درمانی، اصول و نظریات جدیدی به دست آمده است که امکان دارد مباحث خانواده‌درمانی را به حوزه وسیع‌تری رهنمون شود.
- فصل‌بندی و انتخاب عناوین بر اساس مطالب مورد نیاز و نمونه‌های نوین و کلاسیک انجام شده و به فنون و روش‌ها بیش از جنبه‌های توصیفی توجه شده است.
- در طرح مطالب با در نظر گرفتن روح آیات و احادیث به جنبه‌های پیشگیری بیش از درمان توجه شده و فنون و روش‌های عملی مربوط به استحکام خانواده در مباحث مختلف مطرح و بر آن‌ها تأکید شده است.
- در بیان مطالب سعی شده است موضوعات با ادبیاتی سهل و آسان و قابل استفاده برای

همه افراد اعم از زن و مرد ارائه شود تا هر کس بتواند در حدّ نیاز از مطالب مطروحه بهره‌برداری کند.

کار انجام‌شده گام‌های آغازین است. امید است که سایر صاحب‌نظران حوزه و دانشگاه در تکمیل داده‌های حاصله گام‌های بعدی را بردارند و ادامه این مطالعات و تحقیقات مبتنی بر منابع غنی اسلامی به جایی برسد که شعاع نورانی نتایج به دست آمده در جهان تخصصی خانواده‌درمانی بدرخشد و کاربرد آن‌ها تحولی در شرایط نامناسب موجود در کشور به وجود آورد که حاصل آن حاکمیت فضای صمیمی و با نشاط در خانواده‌ها و آموزش فرزندی مسلمان و مهذب باشد. تقاضا می‌شود خوانندگان مطالب این کتاب را با نظر انتقادی مطالعه کنند و با ارائه نظرات اصلاحی و تکمیلی بر اینجانب منت نهند تا در چاپ‌های بعدی در رفع آن‌ها اقدام شود. از قبول این زحمت به‌خصوص از سوی صاحب‌نظران سپاسگزارم.

سیدمهدی حسینی «بیرجندی»

عضو هیئت علمی دانشگاه آزاد اسلامی

عضو انجمن بین‌المللی مشاوره